

TUKULUHO YA BULOZI

by Sitwala Namwinji Imenda

La kacenu le, mañi ni mañi ba ziba kuli hakuna tumelano ye tamile Bulozu kuli bube naha iliñwi ni libaka zeñwi ze ne libupile naha yebizwa Zambia ka 1964. Kwazibahala kumañi ni mañi kuli Bulozu butamelezwi feela cwalo kwa naha ya bona ka situhu ni sitoyo. Kacenu le, Mulozi kwa naha ya bona haweli, kwa Bulozu haweli; Bulozu bunyendaela feela sina sikamba sesilamukile fa kaputula ka simukuma, bukwalu bwa mwahali kaufela bwa iponahaza. Cwale puzo kikuli, "Se si palelisa sikamba seo kulamutukelela ki sikamañi?" Kalabo yiitingile fa mushobo was kubo yaapezi Mulozi ni Mulozi.

Tukuluho ya Bulozu

Ikwahule, kono hape ifakaufi

Tukuluho ya Bulozu

Haina kuzwa ku ba macaba

Tukuluho ya Bulozu

Imwamazoho a Malozu

Malozu balipilu ze tiile

Malozu balipilu ze bubebe

Isiñi Malozu balipilu zebukiti

Kutokwahala likitikiti za Malozu

Malozu balipilu ze bubebe ni kutiya

Malozu balipilu za ndutata

Butata buyemi fa kubo yaapezi Mulozi

Likubo ki za mifuta-futa

Mulozi wapili waapezi kubo yesayuwu

Ye buletaleta

Ye tofota

Ya bulizi bobunde

Kubo yeo icinciwa isikasupala kale

Mulozi wa kubo yapili

Ukushuka ni bafenyi ba Bulozu

Ukushuka ni sila sa Bulozu

Ukushuka ni batoyi ba Bulozu

Ulalela ni banyefuli ba Bulozu

Ulalela ni banenauli ba Bulozu

Ubapala ni bashwauli ba Bulozu

Ku yena zazi la kacenu lipazuzi hande

Zazi la kacenu kilelinda

Zazi la kamuso labuheha

Hakuna butata mwa Bulozu

Bupilo bumunati

Kobe iciwa ka mutwa

Kupiliwa mwa mbombolelwa

Kuwabile

Ki mwa muluti

Tukuluho haitokwahali mwa Buloz
Ifumanehile kale
Kubo haiyuwi

Kubo ya bubeli ya yuwa
Iyuwa sina kayuwe
Kayuwe-yuwe
Ki kubo ya kale
Ya linako za Roy Welensky
Haisika cinciwa kuzwa zazi la tukuluho ya Northern Rhodesia
Yabelela

Mulozi yaapezi kubo ya bubeli
Uiñwaya kuswalelela
Sina mutu wa butuku bwa sihule
Mulozi wa kubo ya bubeli
Haasikaamiwa kale ki tukuluho ya Northern Rhodesia
Hakuna sesicincize mwa bupilo bwahae
Usapila bupilo bwa siikale
Bupilo bwa manyando
Bupilo bwa kusukuluka
Bupilo bwa kunopelela
Bupilo bwa kumakaula-makaula
Mulozi yaapezi kubo ya bubeli
Upila feela ka sepo
Sepo ya licinceho mwa Buloz
Sepo ya tukuluho ya Buloz
Kono haazibi kuli licinceho zeo li kataha kamukwa ocwañi
Nako ya bupilo bwahae iyemi
Kacenu, Kamuso, Kamuso omuñwi, Kamusoola, kinto ye swana
Mulozi wa kubo ya bubeli wa buza uli
“Minabatu, kanti litaba za tukuluho ya Buloz se luzamaela kai?”
Usepile batu basili ku mu lamulela
Ku muzusa mwa likayamana laipumani ku lona
Yena hakuna zaeza kuli apunyuhe
Maloz bakale ne bali, “Komu ituswa yeitusa.”
Mulozi wa kubo yabubeli ukutumani feela cwalo mwa kubo
Kubo neimuyuwa cwalo – asamba kuunda
Sina Kaunda mwa taba ya Buloz

Kubo ya bulalu ya yuwa
Kono kuyuwa kwa yona kufitelezi
Kuyuwa nji kuyuwa
Ki ya kayuwelo
Kayuwelo nji kayuwelo

Mulozi yaapezi kubo ya bulalu haalobali
Kulobala ki kumbindana

Kulobala ki kubongana
Ulobala ka simonyi
Ulobala ka bulazibi
Ki kalufu-kaluyoyo
Kushendama, cai-cai
Kukanama, cai-cai
Kunama, cai-cai
Kuinama, cai-cai
Kupatama, cai-cai
Kupongola, cai-cai
Kuputana, cai-cai
Kuineka, cai-cai
Kulobala ni litino, cai-cai
Kutubula, cai-cai
Kufetuha, cai-cai
Kusafetuha, cai-cai
Kuina, cai-cai
Kusaina, cai-cai
Ku yema mwimanjinji, cai-cai
Kuhohoba, cai-cai
Kucabacaba, cai-cai
Kupaillela, cai-cai
Kusheya, cai-cai
Kukutumana, cai-cai
Kututula kubo, cai-cai
Kututula museme, cai-cai
Kutukisa kambalambala, cai-cai
Kutima kambalambala, cai-cai
Uiñwaya, cai-cai
Kusaiñwaya, cai-cai
Kupikita mubili, cai-cai
Busihu ki bobutelele
Ki kalufu-kaluyoyo

Mulozi yaaapezi kubo ya bulalu
Hakuna saalibelezi
Haana sepo
Hakusana sepeso ya ka lumela
Haasakona kuikapeleza mwa kubo ye
Kubo iswanela kucisiwa
Kutokwahala kubo yenca
Kubo ya mushobo usili
Kutokwahala licinceho za ngana
Licinceho za niti

Mulozi wa kubo ya bulalu
Ufitile fa kupalelwa za bupilo bwa kacenu
Ubata tukuluho

Haalibeleli kuli mutu usili amufe tukuluho
Haalibeleli kuli mutu usili amulwanele tukuluho
Haabuzi batu kuli, “Litaba za Bulozzi se lizamaela kai?”
Haabuzi kuli, “Kimañi ya ka luetela kuli lu fumane tukuluho?”
Isali yena uitatela mwa ngoma
Ubeya bupilo bwahae mwa mazoho ahae
Isiñi mwa mazoho ababañwi
Ukatezi kuapala kubo yeyuwa
Ukatezi kuiñwaya

Zazi kukaba ni Malozzi babañata mwa kubo ya bulalu
Zazi leo Bulozzi bulukuluhile
Nako ha seiminyize
Sicaba sa Bulozzi si ka yema ñumbili, sina Mambali
Ni ku kutisa naha ya sona
Hakuna ya ka kona kusihapeleza kuinelela mwa kubo ya bukoba
Hakuna ya ka kona kusipungeleza mwa kubo ya manyando
Hakuna ya ka kona kusikwahela mwa kubo ya tala
Hakuna ya ka kona ku sifumpeka mwa kubo ya mapunu
Hakuna ya ka kona ku siyemela mwa nzila
Hakuna ya ka kona kusitibela mwa nzila ya tukuluho
Hakuna maata, amufuta ufi kapa ufi, a ka kona ku siyendula mwa nzila ya tukuluho
Hakuna musi, ubabe umane, wo ka kona ku siyendula mwa nzila ya tukuluho
Hakuna musili, ube buhali umane, wo ka kona ku siyendula mwa nzila ya tukuluho
Hakuna mbilimbili, icocote imane, ye ka kona ku siyendula mwa nzila ya tukuluho
Hakuna malumo, ashenge amane, a ka kona ku siyendula mwa nzila ya tukuluho
Hakuna tobolo, ilile imane, ye ka kona ku siyendula mwa nzila ya tukuluho
Kuyuwa kwa kubo ha ku sika fiteleza kale kwa sicaba ni nyangela
Mubali, kanti wena waapezi kubo ifi?